

Հանրապետական մանկավարժահոգեբանական կենտրոն
«Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների և ուսուցչի
օգնականների դասավանդման հմտությունների
զարգացման ապահովում» ծրագիր

ՅԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱԼՔ

Դպրոց՝ Ծովասարի Բ. Մուրադյանի անվան միջնակարգ դպրոց

Առարկա՝ Մայրենի լեզու

Թեմա՝ «Ընթերցանությունը իմացական ոլորտի և բանավոր
խոսքի զարգացման հիմնական միջոց»

Վերապատրաստող, մենթոր՝ Թամարա Իսոյան

Ուսուցիչ՝ Արմինե Նազարյան

2023

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ուսումնական գործունեության ընթացքում ամենակարևոր խնդիրներից մեկը աշակերտների խոսքի զարգացումն է, հաղորդակցվելու կարողության ձևավորումը, քանի որ մարդու հիմնական յուրահատկություններից մեկը հաղորդակցվելու ընդունակությունն է. խոսքի միջոցով են իրագործվում բարձրագույն հոգեկան գիտակցական գործընթացներն ու շփման առավել կատարյալ, սոցիալական տեսակետից անհրաժեշտ ձևերը: Ուսումնական գործունեությունը բարդ ու բազմակողմանի գործընթաց է, և այն առավել արդյունավետ իրականացնելու համար հարկավոր է ճիշտ կազմակերպված աշխատանք, որի ընթացքում անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ սովորողը գիտելիքների ձեռքբերմանը զուգահեռ ստանում է իր կյանքի հետագա գործունեության համար անհրաժեշտ սոցիալական փորձ¹:

ԲԱՆԱԼԻ ԲԱՌԵՐ: Բառապաշարի հարստացում, գիտելիքների ձեռքբերման կարողություն, մտահորիզոնի ընդլայնում, հաղորդակցվելու կարողություն, ուշադրության, հիշողության, ստեղծագործական մտածողության զարգացում: Թռուցիկ, որոնողական, մանրակրկիտ, ընդհանուր բովանդակությունը ծանոթանալու ընթերցանություն:

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ: Ժամանակակից պայմաններում ընթերցանության դերը մեծանում է, քանի որ 21-րդ դարում տեղեկատվական հոսքը շատ մեծ է: Մենք ապրում ենք այնպիսի դարաշրջանում, որը չունի տեղեկատվության պակաս և այնպիսի դարաշրջանում, երբ կարճ ժամանակում հնարավոր են մեծ փոփոխություններ: Մի շրջան կար, երբ ընթերցանության դերը երկրորդական էր դարձել: Նորարական տեխնոլոգիաների շնորհիվ հնարավոր է դարձել ընդգրկել ընթերցողների ավելի մեծ խումբ, որոնք սիրով ծանոթանում են նոր գրքերին և նոր տեղեկատվություններին: Չնայած մեդիակրթության սրընթաց զարգացմանը, ու նաև դրա շնորհիվ ընթերցանությունը շարունակում է մնալ տեղեկատվության ձեռքբերման հուսալի աղբյուր: Ընթերցանությունը՝ որպես լեզվական-հաղորդակցական իրազեկության կարևոր ճանաչողական բաղադրիչ, ենթադրում է ոչ միայն գիտելիքների հանրագումար, այլև գիտելիքներն ինքնուրույն լրացնելու, ընդլայնելու, համապատասխան տեղեկատվությունը դուրս բերելու և տեքստի բովանդակության ստուգումն իրականացնելու կարողությունների ձևավորում:

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ՝ Ուսումնասիրել ընթերցանության ոսուցման իրականացման այն հնարավորությունները, տեսակները, մեթոդները և ուղիները, որոնք կնպաստեն սովորողների իմացական ոլորտի և բանավոր խոսքի զարգացմանը:

¹ <file:///C:/Users/vava/Downloads/xachatryanhasmik.pdf>

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ՝

1. Բացահայտել դասավանդման առանձնահատկությունները տարրական դպրոցում,
2. Ուսումնասիրել ընթերցանության կարևորությունը՝ գնահատելով դաստիարակչական կողմն ու լավ անձնային որակների ձևավորումը,
3. Բացահայտել, թե ինչպիսի ռազմավարություններ կարելի է կիրառել ընթերցանության ժամանակ,
4. Գնահատել ընթերցանության դրական ազդեցությունը երեխայի իմացական ոլորտի (ուշադրությունը, հիշողությունը, մտածողությունը, տրամաբանությունը, երևակայությունը, ստեղծագործելու կարողություն) և բանավոր խոսքի զարգացման գործում,
5. Ուսումնասիրել ընթերցանության տեսակները
6. Փորձարկել և կիրառել ընթերցանության տեսակները ուսուցման գործընթացում,
7. Գնահատել դրանց արդյունավետությունը իմացական ոլորտի և բանավոր խոսքի զարգացման գործում,
8. Ուսումնասիրել ընթերցանության մեթոդներ, ներկայացնել դրանց արդյունավետությունը:

ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՏԱՐԲԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ԵՐԵՒԱՅԻ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԵՎ ԲԱՆԱՎՈՐ ԽՈՍՔԻ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑ

1.1 Դասավանդման առանձնահատկությունները տարրական դպրոցում

«Կրտսեր դպրոցական տարիքը երեխայի կյանքի այն ժամանակահատվածն է, վեցից տասը տարեկան, երբ նա սովորում է տարրական դպրոցում»: «Այս ժամանակահատվածում ուսուցումը հիմնական գործունեությունն է, որի ընթացքում ձևավորվում է անձը»: Տարրական դասարաններում երեխաները սկսում են սովորել գիտությունների սկիզբը: Այս փուլում հիմնականում զարգանում է հոգեկանի մտավոր և ճանաչողական ոլորտը: Այս փուլում շատ մտավոր նոր կազմավորումներ են հայտնվում, հները բարելավվում և զարգանում են: «Դպրոցական շրջանը բնութագրվում է ճանաչողական գործառույթների ինտենսիվ զարգացմամբ²»: Բացի դպրոցական կյանքի ռիթմի և նոր պահանջներին հարմարվելու, դպրոցի տարածքը յուրացնելու, իր ժամանակի ինքնակազմակերպման և կազմակերպման մեթոդներին տիրապետելու անհրաժեշտությունից՝ կրտսեր աշակերտը պետք է սովորի համագործակցել դասընկերների հետ: Կարևոր է նաև նշել, որ տարրական դպրոցական տարիքի փուլում երեխան անցնում է այսպես կոչված յոթ տարվա ճգնաժամ: Փոխվում է երեխայի ընկալումը հարաբերությունների համակարգում իր տեղի վերաբերյալ: «Զարգացման սոցիալական իրավիճակը փոխվում է, և երեխան գտնվում է նոր տարիքային շրջանի սահմանին»: Երեխան գիտակցում է իր տեղը սոցիալական հարաբերությունների աշխարհում և ձեռք է բերում աշակերտի նոր սոցիալական դիրք, որն անմիջականորեն կապված է կրթական գործունեության հետ: Այս գործընթացը արմատապես փոխում է նրա ինքնագիտակցությունը, ինչը հանգեցնում է արժեքների վերագնահատման: Դպրոցում կրթությունը երեխաների համար բավականին նոր և, հետևաբար, հետաքրքիր գործունեություն է, մինչդեռ նրանք նույնպես բախվում են մի շարք դժվարությունների: Ի սկզբանե, իհարկե, դպրոցականները չգիտեն, թե ինչպես ինքնուրույն ձևակերպել կրթական առաջադրանքներ և կատարել գործողություններ դրանց լուծման համար: Դասավանդողն առայժմ օգնում է նրանց դրանում, բայց աստիճանաբար նրանք իրենք են ձեռք բերում համապատասխան հմտություններ (այս գործընթացում են, որ նրանք ձևավորում են սովորելու ինքնուրույն իրականացվող կրթական գործունեություն: Դպրոցականների մոտ ձևավորվում են կամավոր մտավոր գործողություններ, օրինակ՝ միտումնավոր անգիր, կամային ուշադրություն, ուղղորդված և համառ դիտողություն, տարբեր խնդիրների լուծման հարցում համատեղություն: Ուստի մեծանում է դպրոցականի գործունեության արդյունքների գնահատման նշանակությունը մեծահասակների կողմից: Ուսուցչի կողմից գնահատումը խթան է դպրոցականի համար: Այս գնահատումը նույնպես խիստ ազդում է սովորողի ինքնագնահատականի վրա: Ավելին, ավելի թույլ ուսանողների մոտ գնահատման անհրաժեշտությունն ու փորձի ուժը շատ ավելի բարձր են: Գնահատումը գործում է որպես պարզ: Ուսուցչի գնահատումը երեխային օգնում է ժամանակի ընթացքում սովորել գնահատել սեփական աշխատանքը: Դպրոցական տարրական դասարանների ուսուցիչը չի կարող սահմանափակվել միայն ամսագրում նշումով՝ որպես աշակերտի

² <https://monster-evo.ru/hy/bystro/usovershenstvovanie-navykov-chteniya-v-nachalnoi-shkole-metody-i-priemy/>

աշխատանքի գնահատական: Այստեղ կարևոր է իմաստավից գնահատումը, այսինքն՝ ուսուցիչը պետք է դպրոցականին բացատրի, թե ինչու է տրվել այս հատուկ գնահատումը՝ ընդգծելու երեխայի աշխատանքի դրական և բացասական կողմերը: Դրանից հետո ուսուցիչը, գնահատելով երեխաների կրթական գործունեությունը, դրա արդյունքները և ընթացքը, կազմում է երեխաների գնահատման չափանիշները:

Ուսուցիչը պետք է երեխաների մեջ ձևավորի՝

- ✓ Գրականություն կարդալու կայուն ցանկություն (ընթերցանության գործունեության շարժառիթային կողմ):
- ✓ Ընթերցանության հմտությունների կատարելագործում. ստեղծագործականության, ճիշտություն, սահունություն, արտահայտչականություն (ընթերցանության գործընթացի տեխնիկական հիմքը):
- ✓ Տեքստի լիարժեք (համարժեք և համապարփակ) ընկալման ունակություն (ընթերցանության բովանդակային կողմը. ուղիղ հուզական արձագանք, խորհել ընկալման, հեղինակի մտադրության և սեփական վերաբերմունքի մասին գրվածի նկատմամբ և ինչպես):
- ✓ Գրական տեքստի ստեղծագործական մեկնաբանման տարբեր եղանակների յուրացում:
- ✓ Տեքստի վերափոխման գործնական հմտությունների ուսուցում. հիմնականը և երկրորդականը որոշելը, գտնելը հիմնական բառերը:
- ✓ Նույնականացնել տեքստի բառերն ու արտահայտությունները, որոնց իմաստը պարզ չէ և զիտակցել դրանց իմաստը պարզելու անհրաժեշտությունը:
- ✓ օգտագործել ծանոթագրությունները և դպրոցի բացատրական բառարանը:
- ✓ որոշել տեքստի հուզական բնույթը:
- ✓ որոշել հերոսների վարքի դրդապատճառները՝ մի շարք առաջարկներից ճիշտ պատասխան ընտրելով:
- ✓ տեղյակ լինել կերպարի նկատմամբ հեղինակի և սեփական վերաբերմունքի մասին:
- ✓ ձևակերպել տեքստի թեման:
- ✓ կարդալ ըստ դերի:
- ✓ կարողանա մանրամասն նկարագրել կերպարների և նրանց հարաբերությունների վերաբերյալ՝ հղում կատարելով տեքստին:
- ✓ կարողանա մանրամասնորեն պատմել, մասամբ, ընտրովի, ստեղծագործորեն (մեկ այլ անձից և ըստ փոփոխված ծրագրի):
- ✓ գրաֆիկական և բանավոր նկարագրադրում՝ տիրապետելով ոչ միայն տեքստի այուժետային հատվածի բանավոր նկարչության տեխնիկային:

Սովորողներին, տարբեր նպատակներով բազմաբնույթ նյութեր կարդալու և ընկալելու հնարավորություն տալով, մենք նպաստում ենք սովորողների աստիճանաբար ճկուն և ինքնուրույն դառնալուն, ըստ նշանակման նպատակի կիրառում ենք տարբեր տեսակի **ռազմավարություններ**, ընդհանուր միտքը կամ որոշ առանձնահատուկ կետեր կռահելու և կամ մանրամասնությունները հասկանալու նպատակով: Կարելի է նպաստել արդյունավետ ընթերցանության իմացության զարգացմանը՝ գործածելով համարժեք առաջադրանքներ, որոնք օգնում են սովորողին կիրառել համապատասխան մարտավարություն՝ զիտակցելով դրանց

կարևորությունն ու արդյունավետությունը: Սովորողներին հարկավոր է քաջալերել, որպեսզի նրանք տեքստը հասկանան շարահյուսական միավորներով, այլ ոչ թե բառ առ բառ: Այս նպատակով երբեմն կարելի է լսել բնագիր ձայնագրություններ, քանի որ լավ շեշտադրումն և արտասանությունը հեշտացնում է հասկանալու գործընթացը: Ճկուն ընթերցող դառնալու համար, հարկավոր է կարդալ շատ հաճույքով: Դրա համար ընտրված տեքստերը պետք է լինեն հետաքրքիր, որը նաև կներկայացնեն նոր համատեքստում³:

Գոյություն ունի գործունեության **երկու փուլ**, որոնց մենք կփորձենք անդրադառնալ:

Նախ-ընթերցանության փուլ:

Աշակերտներին քաջալերում ենք տեքստի վերաբերյալ ենթադրություններ անել՝ հիմնվելով տեքստին ընկերակցող պատկերների ժանրին, վերնագրին ենթավերնագրին, կարող ենք բերել մի շարք խառը նախադասություններ և վերադասավորել, ներկայացնել գլխավոր կետերը, որ երեխաները առաջարկեն իրենց սեփական մտքերը: Տանք բանալի բառեր և փորձեն կռահել տեքստի նյութը: Կարող են օգտագործել բառերը՝ սեփական տարբերակ ստեղծելով:

Գործողություններ ընթերցանության ժամանակ:

Տալ հարցեր, որոնք հնարավորություն են տալիս բացահայտել և ստուգել տեքստի բովանդակությունը: Ճանաչել տեքստի տեսակը (գրական, լրագրողական), տեքստի ոճը (պատմվածք, հեքիաթ), տեքստի նպատակը (տեղեկացնել, շնորհավորել, ներողություն խնդրել, հիշեցնել): Կարգի բերել խառը վիճակում գտնվող տեքստը, նախադասություններ, որոնք ամփոփում են պատմությունը, այնուհետև կարգի են բերում պարբերություններ, որոնք կազմում են ամբողջական տեքստը: Նշումներ անել, գրառել և տեղափոխել տեղեկությունը աղյուսակի այս կամ այն բաժնում: Գրառել գլխավոր մտքերը: Ամբողջացնել կիսատ տեքստը, ավարտելով մի նախադասություն կամ պարբերություն, այս վարժությունը հնարավորություն է տալիս կռահելու իմաստը ելնելով համատեքստից: Այս գործողությունները թույլ են տալիս աշակերտներին անհատական ձևով անդրադառնալ տեքստին, հաստատելով տեքստի ու իրենց սեփական կարծիքների, զգացմունքների և փորձառության մեջ եղած կապը: Հատկապես կարող են ներառել քննարկումներ ու նոր տեքստերի արարում, ինչպես նաև ուղղորդվել տարբեր քերականության և բառապաշարին առնչվող վարժություններով:

Այսպիսով՝ աշակերտները կարող են արտահայտել իրենց տեսակետը նյութի վերաբերյալ, քննարկել տարբեր մեկնաբանություններ՝ արդարացնելով դրանք, նոր

³https://www.academia.edu/40146332/%D4%B4%D5%AB%D5%BA%D5%AC%D5%B8%D5%B4%D5%A1%D5%B5%D5%AB%D5%B6%D5%A1%D5%B7%D5%AD%D5%A1%D5%BF%D5%A1%D5%B6%D6%84_2

տեքստեր ստեղծել, օրինակ՝ մի պատմություն փոխարինելով տեքստի հեղինակի կամ հերոսներից մեկի հետ, պատկերագրողել մի պատմություն գծանկարներով, լուսանկարներով: Ամփոփելով ընթերցանության փուլերը, կարող ենք ասել հետևյալը, որ ընթերցանության բոլոր փուլերում, աշակերտները պետք է ունենան հստակ նպատակ՝ ելնելով գործողության իմաստից, նրա անձնական կողմնորոշումից, որը և թույլ է տալիս պատասխանելու «Ինչու սովորել» հարցին: Տարրական դասարաններում առավել նախընտրելի է հանձնարարել աշակերտներին ընթերցել հեքիաթներ, առակներ, բանաստեղծություններ, անվանի մարդկանց մասին և նրանց մասին ասույթներ, պատմվածքներ, հայրենիքի նշանավոր մարդկանց մասին տեղեկություններ, լեզենդներ, ավանդազրույցներ և այլ փոքր ծավալի ստեղծագործություններ⁴: Կարդալու որակական հատկանիշներն են՝

- ճիշտ կամ անսխալ կարդալ,
- վարժ կամ սահուն կարդալ,
- հասկանալով կամ գիտակցելով կարդալ,
- արտահայտիչ կամ գեղարվեստորեն կարդալ,
- արագ կարդալ⁵:

Համառոտ ներկայացնենք ընթերցանության **դրական այդեցությունը** երեխաների վրա.

- ✓ Ընթերցանությունը նպաստում է երեխայի **խոսքի զարգացմանը և բառապաշարի ընդլայնմանը**: Ընթերցանությունը պետք է լինի զգացմունքով, ընդմիջումներով, հաճախ իմաստը բացատրելով և հասկանալով: Էմոցիոնալ և պատկերավոր ընթերցանությունը կօգնի երեխային ապագայում ճիշտ կարդալ՝ ուշադրություն դարձնելով **առողջանությանը**:
- ✓ Գրքի ընթերցանությունը հարստացնում է երեխայի լեզուն շատ առավել բարդ և բազմազան բառերով, քան այն բառերը, որոնք մենք օգտագործում ենք առօրյա կյանքում:
- ✓ Ընթերցանությունը հիանալի կերպով զարգացնում է **հիշողությունը**: Երեխաները հաճախ խնդրում են նույն հեքիաթը մի քանի անգամ կարդալ իրենց համար, կրկնությունը օգնում է երեխային ավելի լավ հասկանալ և յուրացնել տեքստը, ինչպես նաև հիշել այն:
- ✓ Հիշողությունն արտակարգ մարգում են հատկապես բանաստեղծությունները, որոնք հեշտ են հիշվում իրենց ռիթմի շնորհիվ, ինչի հանդեպ փոքր երեխաները չափազանց ընկալունակ են:

⁴ Ալվանջյան Ս. Լ., «Ինքնուրույն ընթերցանության կազմակերպման մեթոդները», 2020թ.

⁵ <file:///C:/Users/vava/Downloads/Petrosyan-Anna-Haskanalov-kardalu-karoghutyun.pdf>

- ✓ Ի տարբերություն մուլտֆիլմերի, որոնք տալիս են պատրաստի, բոլորի համար միանման կերպարներ, մանկական գրքերը զարգացնում են երեխայի **երևայակությունը** և **պատկերավոր մտածողությունը**՝ դրդելով նրան **ինքնուրույն** և ամենայն մանրամասնությամբ պատկերացնել այն, ինչի մասին խոսվում է ստեղծագործության մեջ: Ընդ որում, երեխայի երևակայության ստեղծած պատկերները երբեք նման չեն լինի ուրիշի երևակայության արգասիքներին:
- ✓ Ընթերցանությունը երեխաներին նաև **բարոյական դաստիարակություն** է տալիս: Գրքային սյուժեների շնորհիվ փոքրիկը ծանոթանում է բարի և չար հասկացություններին, պատկերացում է կազմում կյանքի արժեքների և սկզբունքների մասին:
- ✓ Գիրքը կարելի է օգտագործել նաև երեխայի հոգեբանական խնդիրները լուծելու համար: Նույնիսկ գոյություն ունի հոգեբանական աջակցության այդպիսի միջոց՝ հեքիաթաթերապիա:

Համատեղ ընթերցանությունը կարևոր է քնելուց առաջ, որը կօգնի երեխային ակտիվ զբաղմունքներից մտովի տեղափոխվել ավելի հանգիստ միջավայր, լիցքաթափվել և ավելի արագ ու հանգիստ քնել: Համատեղ ընթերցանության ընթացքում առաջացող սիրո և հուզական պաշտպանվածության մթնոլորտը երեխայի մոտ սկսում է ասոցացվել ընթերցանության հետ, հետագայում սկսում է նաև ինքնուրույն ընթերցել: Այդ կերպ գիրք կարդալով երեխայի համար մենք նրա մոտ սեր ենք արթնացնում ընթերցանության նկատմամբ ողջ կյանքի համար:

1.2 Ընթերցանության ուսուցման մեթոդիկական տարրական դպրոցում

Որպեսզի երեխան դպրոցում հաջողակ լինի, առաջին հերթին անհրաժեշտ է տիրապետել կրթական տարրական հմտություններին՝ կարդալ, գրել և հաշվել: Կարելի է ասել, որ դրանք բոլորը կրթության հիմքն են: Ընթերցանությունը հետագա ուսուցման համար անհրաժեշտ նոր գիտելիքներ ստանալու միջոց է: Տարրական դասարանների երեխաների ընթերցանության որակը կախված կլինի ընթերցանության ուսուցման ընթացքում ուսուցչի կողմից տարբեր մեթոդների օգտագործումից: Փորձը ցույց է տալիս, որ այն երեխաները, ովքեր շատ բան են կարդում, արագ կարդում են, ընթերցանության գործընթացում բարելավվում են աշխատանքային **հիշողությունը** և **ուշադրությունը**: Գիտնականները նշում են, որ երեխաների մեծամասնության համար բոլորով 120 բառի ընթերցանության արագությունը բավականին մատչելի է: Մենք գիտենք, որ ձևավորված ընթերցանության հմտությունը ներառում է առնվազն երկու հիմնական բաղադրիչ.

- ընթերցանության տեխնիկա (բառերի ճիշտ և արագ ընկալում և արտասանություն),
- տեքստի ընկալում:

Մարդու հիշողությունը դասավորված է այնպես, որ հիշվողը ոչ թե այն է, ինչ անընդհատ գտնվում է ձեր աչքի առաջ, այլ այն, ինչ փայլում է: Հետևաբար, եթե մենք ուզում ենք տիրապետել որոշ հմտությունների, ապա մենք ընդհանրապես չպետք է կատարենք երկար վարժություններ՝ երկար ժամանակով: Մենք պետք է մարզվենք կարճ հատվածներով, բայց մեծ հաճախականությամբ: Օրինակ՝ եթե առաջին դասարանցին, որը վատ է կարդում, ստիպված է տանը կարդալ ամբողջ պատմությունը: Սա շատ բարդ աշխատանքի մեկուկես ժամ է: Շատ ավելի լավ կլիներ, եթե տնային մարզումը կատարվի երեք 5 րոպեանոց բաժիններում: Երեխան կարդում է մի փոքր պարբերություն և վերապատմում դրա բովանդակությունը: Մեկ-երկու ժամ հետո՝ մեկ այլ մաս: Եվս մեկ բաժին քնելուց առաջ: Նման ուսուցման արդյունավետությունը շատ ավելի բարձր է, քան միաժամանակ մեկուկես ժամ պարապելը: Ցանկացած դաս՝ լինի դա կարդալ, երգել, նկարել, մաթեմատիկա, սկսվում է այն բանից, որ երեխաները բացում են գիրքը, 5 րոպե ընթերցում են բզբզացող ընթերցանության ռեժիմով, փակում գիրքը, իսկ հետո սովորական դասը շարունակվում է: Սա **ամենօրյա հինգ րոպեանոց ընթերցումն** է: Տեսնենք, թե ինչ է տալիս ամեն օր հինգ րոպե: Մեկ դասի հինգ րոպե, օրը չորս դաս, շաբաթը վեց օր: Շաբաթական վարժությունը 120 րոպե տևողություն ունի: Առանց որևէ մեթոդաբանական հնարքի, լավ բան կստացվի, անկասկած, դա դրական ազդեցություն կունենա: Լավ արդյունքներ է տալիս **ընթերցում քնելուց առաջ**: Փաստն այն է, որ օրվա վերջին իրադարձությունները գրանցվում են հուզական հիշողությամբ և այն ութ ժամվա ընթացքում, երբ մարդը քնում է, նա դրանց տպավորության տակ է: Մարմինը ընտելանում է այս վիճակին: Եթե երեխան չի սիրում կարդալ, ապա դա անհրաժեշտ է **խնայող ընթերցման ռեժիմ**: Իսկապես, եթե երեխան չի սիրում կարդալ, ապա դա նշանակում է, որ նա դժվարանում է կարդալ: Նրա համար դժվար է կարդալ, հետևաբար նա չի սիրում կարդալ: Խնայող ընթերցման ռեժիմը, երբ երեխան կարդում է մեկ կամ երկու տող, իսկ դրանից հետո ստանում է կարճատև հանգիստ: Այս ռեժիմն ինքնաբերաբար ստացվում է, եթե երեխան կինոնկարներ է դիտում: Բազմաթիվ փորձեր ցույց են տալիս, որ նույնիսկ 5-րդ դասարանում կարդալ չսիրող երեխան կարող է ընթերցանությանը ծանոթանալ կինոնկարների միջոցով՝ օգտագործելով նուրբ ընթերցման ռեժիմ: Ընթերցանության տեխնիկայի զարգացմանը խանգարում է **պատահական մուտքի հիշողությունը**: Երեխան կարդում է 6-8 բառի նախադասություն: Կարդալով երրորդ կամ չորրորդ բառը՝ մոռանում է առաջին բառը: Հետևաբար, նա չի կարող ըմբռնել նախադասության իմաստը, չի կարող կապել բոլոր բառերը իրար: Դա արվում է, օգտագործելով այսպես կոչված **տեսողական թելադրություններ**, որի տեքստերը մշակվել և առաջարկվել են պրոֆեսոր Ի.Տ.Ֆեդորենկոյի կողմից: Պրոֆեսոր Ի.Տ. Ֆեդորենկոյի առաջարկած 18 հավաքածուներից յուրաքանչյուրը պարունակում է վեց առաջարկ: Այս նախադասությունների առանձնահատկությունն այն է, որ առաջին նախադասությունը պարունակում է ընդամենը երկու բառ՝ «Ձյունը հալվում է», ապա տասնութերորդ շարքի վերջին նախադասությունն արդեն բաղկացած է 46 տառից: Նախադասությունների երկարության աճը տեղի է ունենում աստիճանաբար, միանգամից մեկ կամ երկու տառ: Բոլոր հավաքածուների հետ աշխատելու ժամանակը մոտավորապես երկու ամիս է: Այսպիսով՝ երկու ամսվա ընթացքում աշխատանքային հիշողությունը այնքան է զարգանում, որ երեխան արդեն կարող է հիշել 46 տառից բաղկացած նախադասություն, այսինքն՝ ութից ինը բառ: Հիմա նա

հեշտությամբ է ըմբռնում նախադասության իմաստը, նրա համար հետաքրքիր է դառնում կարդալը, ուստի կարդալ սովորելու գործընթացը շատ ավելի արագ է ընթանում: Տեսողական թելադրությունները պետք է գրվեն ամեն օր: Այս հիմնական պայմանը պետք է անպայման պահպանվի: **Բառերի դասակարգումը խմբերի ...** Տրվում է 8-16 քարտ, որոնցից յուրաքանչյուրում տպված է մեկ բառ: Նշվում է, որ բառերը նշանակում են կորցրած առարկաներ, և այժմ դրանք պետք է արագ տեղադրվեն: Այնտեղ ասվում է, օրինակ, որ սեղանի ձախ կողմը խոհանոցն է, և պետք է լինեն առարկաներ, որոնք խոհանոցում տեղ ունենան (թավա, պատառաքաղ), իսկ աջ կողմը՝ մանկապարտեզ և երեխաները պետք է տեղադրեն այնտեղ (Նինա, Պետյա, խաղալիքներ): Քարտերը նայելով՝ երեխան պետք է դրանք դասավորի խմբերի: Կախված երեխայի պատրաստվածության մակարդակից, կարող ենք նրան առաջարկել դասավորություն 2, 3 կամ 4 խմբերի համար, և մինչ դասավորությունը, այդ խմբերը կարող են կամ նշվել, կամ՝ ոչ: Իհարկե, բառերը պետք է նախապես ընտրվեն, որպեսզի դրանք հեշտությամբ դասակարգվեն: Այս վարժությունները չափազանց կարևոր են ընթերցանության հմտության զարգացման համար, քանի որ դրանում, գրեթե առաջին անգամ երեխայի կյանքում, ընթերցանությունը հայտնվում է ոչ թե որպես ինքնանպատակ (կարդալ և վերջ), այլ որպես այլ նպատակին հասնելու միջոց: Դա հանգեցնում է այն փաստին, որ երեխան իր իսկ գործողությունների ընթացքում սկսում է հստակ գիտակցել կարդալու հիմնական իմաստներից մեկը՝ տեղեկատվություն ստանալը իր գործողությունները կարգավորելու համար, և համոզվում է սխալների անթույլատրելիության մեջ: Այս վարժությունը նաև մեղմացնում է երեխայի ընթերցանության ֆիքսման հետ կապված լարվածությունը, որն առաջացել էր ավելի վաղ սխալների, կրկնվող նախատիքների պատճառով, քանի որ այստեղ երեխան կարդալու կարիք չունի, այսինքն՝ իր համար տհաճ գործողություն կատարելու համար, բայց պարզապես անհրաժեշտ է փակցնել քարտերը, և ընթերցելն այս դեպքում աննկատելի, անցողիկ գործընթաց է, դասավորության գործընթացի հատուկ, ոչ շեշտված պահերից միայն մեկն է:

Յուրաքանչյուր բառը երկու անգամ ասելով ... Նախադասությունը (սկզբում կարճ՝ երկու կամ երեք բառից, հետո աստիճանաբար երկարությունը մեծանում է) պետք է կարդալ այնպես, որ նրա յուրաքանչյուր բառ արտասանվի երկու անգամ, օրինակ՝ երկու անգամ, երկու անգամ արտասանելով...: Այս վարժությունը օգնում է երեխային հասկանալ ընկալվող և խոսված տեքստի իմաստը: Յուրաքանչյուր բառի նման կրկնակի արտասանության շնորհիվ երեխան կազմում է նրանց բնական լսողական պատկերները, որոնք նպաստում են դրանց իմաստի ներթափանցմանը:

Հիմնական սխալը, որը դժվար է շտկել, **տառ առ տառ ընթերցումն** է... Այդպիսի ուսուցման դեպքում երեխան չի տիրապետում վանկի ձայնային տառերի միաձուլման մեխանիզմին, նա սովորում է կարդալ միայն բանավոր ձևակերպումներն անգիր և վերարտադրելու զարգացումը էապես դանդաղում է: Երեխան հաճախ շփոթում է և սխալներ թույլ տալիս:

Եվս մեկ խնդիր է **վատ զարգացած հնչյունական լսողությունը**, երբ ուշադրություն չենք դարձնում տարբեր հնչյունական վարժությունների կատարմանը: Երեխան միայն դպրոցում է սկսում ծանոթանալ ձայնի հասկացությանը, սովորում է այն ընդգծել խոսքի հոսքում, բառի մեջ որոշել դրա տեղը: Բայց հենց «տառ-ձայն» կայուն ասոցիացիան է շարունակական ընթերցման և ճիշտ ուղղագրության հիմքը:

Մանկավարժությունը նկարագրում է երեխային կարողալ սովորեցնելու մի քանի եղանակներ: **Վանկերով ընթերցանությունը** ամենաարդյունավետ մեթոդն է, որի հիմքում ընկած է **ձայնային-տառային մոտեցումը**: Այս դեպքում վանկերը հիմնական «շինանյութերն» են, որոնցից կազմված են բառերը:

Պետք է երեխային ծանոթացնել ձայնավորի հիմնական հնչյուններին և դրանցով կազմված վանկերին: Կարևոր է ուշադրություն դարձնել, թե ինչպես ստացվում է արտասանել այս ձայնը, ինչ դիրքում են շրթունքները, ատամները և լեզուն: Ձայնի հնչյուններն ուսումնասիրելիս կարող ենք երեխային ցույց տալ համապատասխան ցուցադրական նկարները: Երեխայի հետ կատարենք հնչյունային լսողություն զարգացնելու վարժություններ.

- Անվանենք բառեր, որոնք նույնպես սկսվում են ցանկալի ձայնով:
- «Բռնենք ձայնը». պետք է արտասանենք տարբեր բառեր, և երեխան կրկնի դրանք, և եթե նա լսում է նշված ձայնը, ծափահարում ենք որպես խրախուսանք:
- «Տեղադրեք տանը». տանը պատրաստեք սովորաբար ձևանմուշ՝ 3-4 պատուհանով և հրավիրենք երեխային նկարներ տեղադրել այդ օբյեկտների մեջ, որոնց անունը սկսվում է ցանկալի ձայնից:
- «Ասա բառը». բառի մի մասն ենք անվանում, և երեխան պետք է այն ամբողջությամբ ասի՝ բառի սկզբում (վերջում) հնչյուն ավելացնելով:

Երբ երեխան սովորում է ձայնավորի առաջին երեք հնչյունները, յուրաքանչյուր հաջորդ հնչյուն (տառին ծանոթանալուց հետո) անմիջապես ընդգրկվում է վանկերի մեջ: Հիմնական բանը բացատրելն է, որ երեխան հասկանա երկու հնչյունների միաձուլման մեխանիզմը մեկ վանկի մեջ: Պետք է երկու տառ ցույց տանք և ասենք, որ այժմ նա արտասանելու է դրանք միասին՝ առանց կանգ առնելու և բաժանվելու:

ԱՐԵՎ ԽԱՂ

Նկարում պատկերված է արևը ճառագայթներով: Ուսումնասիրվող նամակը տեղադրվում է կենտրոնում, իսկ մնացած տառերը՝ ճառագայթների ծայրերին: Կենտրոնից շարժվելով ճառագայթի երկայնքով՝ անհրաժեշտ է անվանել պարզված վանկը: Կարող ենք շարժվել հակառակ ուղղությամբ: Նմանատիպ խաղը կոչվում է «Դիտել»: Հիմնական տառը դրված է ձեռքի կենտրոնում, իսկ մնացածը՝ հավաքենք: Տեղափոխելով սլաքը՝ մենք անվանում ենք արդյունքում կազմված վանկը⁷:

ԲԱՌԱԽԱՂ

Վանկերով խորանարդի համար կարող ենք բազմաթիվ առաջադրանքներ առաջ քաշել.

- կարողալ խորանարդի բոլոր վանկերը,
- ընտրել խորանարդներ՝ բառ կազմելու համար,
- բառերը միացնել՝ ամբողջական միտք ստանալով,
- մտքերը միացնել իրար՝ ստանալով իրար տեքստ:

⁷ <https://monster-evo.ru/hy/bystro/usovershenstvovanie-navykov-chteniya-v-nachalnoi-shkole-metody-i-priemy/>

Այսպիսով՝ նշենք որ ընթերցանության զարգացման համար մեծ կարևորություն ունեն լեզվական նվազագույն միավորներից սկսած, մինչև ամենաբարդ միավորները.

- Հնչյունի հստակ արտասանություն և ընկալում,
- Վանկի հստակ արտասանություն և ընկալում,
- Բառի հստակ արտասանություն և ընկալում,
- Միտք կազմելու և արտահայտելու հստակ ունակություններ,
- Ընթերցածը ընկալելու և վերարտադրելու ունակություններ:

Ներկայացված մեթոդները մեծ չափով օգնում են, նվազագույն միավորներից սկսած, երեխայի ընթերցանության զարգացման և ընկալելու ունակությունների բարելավմանը: Մշտական վարժությունների կատարումը կբերի երեխայի ընթերցանության կարողությունների և կարդալու արագության զգալի բարձրացման: Այնուամենայնիվ, պետք է հիշենք, որ լավ ընթերցանության համար անհրաժեշտ է ամենօրյա աշխատանք և՛ երեխայի, և ուսուցչի: Ուշադրություն պետք է դարձնենք նաև ընթերցանության այնպիսի բնութագրերի մշակմանը, ինչպիսիք են առոգանությունն ու արտահայտչականությունը:

1.3 Ընթերցանության տեսակների ուսումնասիրություն: Տեքստ ասելով հասկանում ենք բանավոր կամ գրավոր խոսքի ցանկացած հատված, որը սովորողները ստանում, վերարտադրում կամ փոխանակում են: Յուրաքանչյուր խոսքային գործունեություն և լեզվական գործընթաց վերլուծվում և դասակարգվում է՝ նկատի ունենալով լեզուն օգտագործողի, սովորողի կամ որևէ այլ զրուցակցի՝ տվյալ տեքստի հետ ունեցած հարաբերությունը՝ անկախ այն բանից, թե ինչպիսին է այդ տեքստը՝ ավարտուն կամ դեռևս մշակվող նյութ: Կարելի է առանձնացնել ընթերցանության մի քանի տեսակներ՝ **թռուցիկ, ընդհանուր բովանդակությանը ծանոթանալու և մանրակրկիտ: Թռուցիկ** ընթերցանության նպատակը ամենաընդհանուր գծերով բովանդակության մասին պատկերացում կազմելն է: Դրա անհրաժեշտությունը որոշելու համար բավական է կարդալ վերանգրեքը կամ ենթավերնագրերը, առանձին հատվածները, նախադասությունները և այլն: Ըստ էության տեղի է ունենում ընտրովի ընթերցանություն: Ընթերցանության այս տեսակի համար արագության չափանիշերը դեռևս վերջնականապես որոշված չեն: Ընդունված է թույլտրվում 500-600 բառի սահմանը: Թռուցիկ ընթերցանությունը զարգացնելու համար առաջարկում ենք հետևյալ առաջադրանքները.

- ✓ Սովորողներին առաջարկվում է առանձնացնել ճիշտ և սխալ հաստատումները: Սխալ հաստատումներն ըստ էության չեն համապատասխանում տեքստի բովանդակությանը: Նախադասությունները կազմելիս պետք է հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ հաստատումներում, պնդումներում պետք է ընդգրկել ընթերցվող տեքստի հիմնական և ոչ թե երկրորդական փաստերը:
- ✓ Մի այլ դեպքում տեքստն ամբողջությամբ ներկայացվում է անավարտ պարբերությունների տեսքով: Աշակերտներն ընտրում են յուրաքանչյուր պարբերության շարունակությունը (երկուսից մեկը): Նույն կերպ նրանք ընթերցում են երկրորդ պարբերությունը՝ ընտրելով ճիշտ պատասխանը:

Օրինակ՝

Հաստատումներ	Ճիշտ է	Սխալ է
1. Մի գյուղացի վար անելիս մի կարաս է գտնում	✓	
2. Կարասի բերանը բացում է, միջից ծերուկ է դուրս գալիս		✓
3. Քունս հետ բերելու համար քեզ հանելուկներ պիտի ասեմ	✓	
4. Գյուղացին իրենց գյուղում շատ հորեր էր փորել	✓	

Ընդհանուր բովանդակությանը ծանոթանալու ժամանակ կարդացողի նպատակն է ծանոթանալ տեքստի կոնկրետ բովանդակությանը, պարզել ինչպես շոշափվող հարցերը, այնպես էլ դրանց լուծումը: Նման դեպքում ուշադրությունը կենտրոնացվում է գործողությունների զարգացմանը և հիմնական տեղեկատվությանը: Հասուն ընթերցանության նվազագույն մակարդակի դեպքում դպրոցականների համար այս տեսակի ընթերցանության արագությունը ընդհանուր ընթացքում 180-190 բառ է: Տեքստի ընդհանուր բովանդակությանը ծանոթանալու ընթերցանության համար առաջարկում ենք հետևյալ տիպի առաջադրանքներ.

- ✓ Կարելի է նկարները ցուցադրել՝ աշակերտներին առաջարկելով դասավորել դրանք այնպիսի հերթականությամբ, որ արտահայտեն տեքստի գործողությունների (իրադարձությունների) հետագա զարգացումը:
- ✓ Վերնագիրը և թեման քննարկելուց հետո սովորողներին առաջարկվում է կարդալ առաջին և վերջին պարբերությունները՝ յուրաքանչյուր պարբերության առաջին նախադասությունը՝ տեքստի ընդհանուր թեման պարզելու նպատակով: Այս առաջադրանքը կատարելուն հատկացվում է սահմանափակ ժամանակ: Այս քայլը մղում է սովորողներին տեքստն ավելի մանրամասնորեն ուսումնասիրել:

Օրինակ՝ դասավորել ճիշտ հաջորդականությամբ:

- Ինչն է, ինչը.

Հիմա մի բան ասեմ քեզ, բերանդ ջուր չառնես, նստես: Քունս հետ բերելու համար քեզ հանելուկներ պիտի ասեմ: Մի գյուղացի վար անելիս մի կարաս է գտնում: Թե չգտար, իմ քունը կմտնի քո մեջ, և դու ամբողջ կյանքում քնած կմնաս: Ինչքան վերցնես՝ կմեծանա: Թե գտար, էս կարասով մեկ ոսկի կտամ քեզ: Կարասի բերանը բացում է թե չէ միջից մի թզուկ է դուրս գալիս ու զայրացած ասում.

- Լա՛վ, - համաձայնում է գյուղացին:

Ինչքան լցնես՝ կփոքրանա,

- Դու իմ կարասի բերանը բացեցիր, մեջը լույս լցվեց, քունս թողեց փախալ:

- ✓ Չարգացնելով երևակայությունը՝ աշակերտը փորձում է մտովի պատկերացնել տեքստում նկարագրված իրադարձությունը, հերոսին, գործողությունը և այլն: Այս հմտությունը ձևավորելու համար կարելի է կիրառել հետևյալ քայլերը.
- ✓ ա) Տեքստի մի հատված բարձրաձայն ընթերցելուց հետո ուսուցիչը հանձնարարում աշակերտներին ասել, թե ինչ են նրանք պատկերացնում:
- ✓ բ) Ուսուցիչը բարձրաձայն կարդում է տեքստից մի հատված, այդ ընթացքում սովորողները փակում են աչքերը և փորձում մտովի պատկերացնել կարդացածի բովանդակությունը: Այնուհետև աշակերտները գրում կամ նկարում են պատկերացրածը: Նպատակահարմար է սկսել պարզ նկարագրությունից՝ աստիճանաբար անցնելով առավել բարդի:
- ✓ գ) Ընթերցանության ընթացքում ուսուցիչը հանձնարարում է աշակերտներին քարտեզի վրա նշել այն տեսարժան վայրերը, որոնց մասին հեղինակը պատմում է: Մա օգնում է սովորողներին պատկերավոր ձևով մտապահելու նոր տեղեկատվությունը:
- ✓ դ) Մի այլ դեպքում աշակերտներին հանձնարարվում է խառը նկարներից առանձնացնել կարդացածին համապատասխանող նկար:

Մանրակրկիտ ընթերցանություն իրականացնելիս տեքստում հաղորդվող և ընթերցողի կողմից ընկալվող տեղեկատվությունը (հիմնական և երկրորդական) պետք է ճշգրիտ կերպով համապատասխանեն միմյանց: Մանրակրկիտ ընթերցանությունը ենթադրում է տեքստի և լեզվական նյութի վերլուծություն, ապահովում է լեզվական դրական փորձի կուտակում: Ընթերցանությունը երբ դանդաղ է ընթանում, ուղեկցվում է առանձին մասերի **վերընթերցմամբ, դադարներով և ներքին խոսքում տեքստի վերարտադրությամբ**: Ընթերցանության այս տեսակի իրականացումը ենթադրում է բովանդակության ամբողջական ընկալում (100%): Այստեղ հատկանշական է նաև ընթերցանության արագության նվազագույն մակարդակը (1 րոպեում 50-60 բառի սահմաններում): Մանրակրկիտ ընթերցանությունը զարգացնելու համար առաջարկում ենք հետևյալ առաջադրանքները.

- ✓ Իմաստային քարտեզագրման դեպքում ուսուցիչն աշակերտների օգնությամբ կառուցում է իմաստաբանական քարտեզ, որը գծագրի տեսքով, աստիճանական կարգով ներկայացնում է տեքստի բովանդակությունը: Հարցերի բնույթը պետք է կազմել այնպես, որ աշակերտների ուշադրությունը կենտրոնանա հատկապես **բանալի բառային միավորների** վրա: Մինչ սովորողներն արտահայտում են իրենց կարծիքները, ուսուցիչը կամ աշակերտներից մեկը կազմում է իմաստաբանական քարտեզ՝ սովորողների առաջարկած վարկածները խմբավորելով ըստ ընդհանուր կարգերի, որոնք արտացոլում են տեքստի կառուցվածքն ու բովանդակությունը: Այնուհետև սովորողներին ցուցադրվում են տեքստի առանձին հատվածներ (վերնագիր, ենթավերնագրեր, ...)՝ որոշ փաստեր ճշգրտելու նպատակով: Աշակերտները փորձում են շարունակել

իմաստային քարտեզի կառուցումը, ինչի շնորհիվ տեքստի թեման ավելի հստակ է պատկերվում: Իմաստային քարտեզագրման շնորհիվ առանձին բառերն ու հասկացությունները միաձուլվում, ամբողջական տեսք են ստանում, ինչն օգնում է աշակերտին հասկանալու, ամփոփելու և գնահատելու տեղեկատվությունը՝ տեսանելի դարձնելով տեքստի հասկացական հիմքը: Այս ամենն օժանդակում է սովորողին գաղափար կազմել տեքստի մասին:

Օրինակ՝ բանալի բառեր՝ կարաս, թզուկ, հանելուկ, քուն, ոսկի, հոր:

- ✓ Մանրակրկիտ ընթերցանությունը զարգացնելու մի հետաքրքիր ձև է հարցումը կամ ինքնահարցումը: Ինքնահարցման շնորհիվ աշակերտները կարողալու ընթացքում փորձում են պատասխանել տեքստին վերաբերող հարցերին: Այս հարցերը և խառը տրվող պատասխաններն օգնում են նրանց ավելի լավ համատեղել նախկինում ունեցած գիտելիքները տեքստում պարունակվող նոր տեղեկատվության հետ: **Բազմակողմ հարցադրումներն** օգտագործվում են և՛ տեքստը հասկանալու կարողությունների ձևավորման, և՛ ստուգման համար: Վերջիններս առնչվում են ոչ միայն բուն տեքստում զետեղված տեղեկատվությանը, այլև մղում սովորողներին կարդալ «տողերի միջև»: Դրանք կարող են ուղղվել կոնկրետ բառին, արտահայտությանը, նախադասությանը, պարբերությանը, ինչպես նաև ամբողջ տեքստին: Բազմակողմ հարցադրումները կիրառվում են որպես «բանալի»՝ օգնելով սովորողին հասկանալու տեքստի այս կամ այն լեզվական միավորը, նախադասությունը կամ պարբերությունը: Այս տիպի հարցերին պատասխանելը ոչ միայն սովորեցնում է աշակերտներին ինքնուրույն մեկնաբանել, այլ նաև նպաստում է **աշակերտ-աշակերտ համագործակցային հարաբերությունների զարգացմանը**, քանի որ նրանք միմյանց հետ **հաղորդակցվում, արտահայտում, բացատրում ու քննարկում** են իրենց տեսակետները: Պետք է նշել, որ առաջադրվող հարցերի բովանդակությունը պայմանավորված է նաև տեքստի կառուցվածքով, ոճով և ժանրով:
- ✓ Վերընթերցումը համարվում է կարևորագույն ռազմավարություններից մեկը, որի միջոցով սովորողները փորձում են հստակեցնել և լավ ըմբռնել տեքստում պարունակվող տեղեկատվությունը: Ուսուցիչը պետք է սովորեցնի աշակերտներին տեքստը կարդալ իմաստային հատվածներով՝ նպաստելով դժվարությունների հաղթահարմանը: Վերընթերցումը կարելի է զուգակցել հետևյալ աշխատանքների հետ.
- ✓ ա) տվյալ պարբերությունից գտնել այն նախադասությունը, որտեղ խոսվում է ... մասին,
- ✓ բ) տեքստը բաժանել իմաստային խմբերի,
- ✓ գ) վերնագրել յուրաքանչյուր պարբերություն,
- ✓ դ) ընդգծել յուրաքանչյուր պարբերության կարևոր նախադասությունը, միտքը,

- ✓ գ) փնտրել օրինակներ, բացատրություններ՝ պարբերությունն առավել մանրամասնելու նպատակով,
- ✓ է) փորձել հակիրճ ներկայացնել տվյալ պարբերության իմաստը,
- ✓ ը) առանձնացնել տեքստի կարևորագույն հատվածները:

Քանի որ ընթերցանության միջոցով հաղորդվում է ոչ միայն նոր տեղեկատվություն, այլև ներմուծվում է նոր բառապաշար, անհրաժեշտ է վերընթերցման ընթացքում իրականացնել նաև բառիմաստի բացահայտման տարբեր ռազմավարություններ: Մեր ժամանակներում կարելի է արժևորել նաև ընթերցանության մեկ այլ տեսակ, այսպես կոչված, **փնտրողական ընթերցանությունը**, որի նպատակն է անձանոթ տեքստում գտնել կոնկրետ տեղեկություններ, փաստեր և այլն: Այդ պատճառով էլ առաջադրանքը պետք է ճիշտ արտացոլի լուծման ենթակա խնդիրները: Այս դեպքում առաջարկվում է տեքստը կարդալ ոչ թե ամենայն մանրամասնությամբ, այլ աչքի անցկացնել և կողմնորոշվել՝ գտնելով անհրաժեշտ տեղեկատվությունը: Այս աշխատանքը Լ. Զուկովան նմանեցնում է «հանրագիտարանից կոնկրետ տեղեկատվություն փնտրելուն, որի դեպքում կարիք չկա հանրագիտարանը ամբողջությամբ կարդալ⁸»: Այս դեպքում կարելի է առաջարկել հետևյալ առաջադրանքները.

- ✓ Նախապես առաջարկվում են թեմային վերաբերող որոշակի հարցեր, որոնց պատասխանն աշակերտները պետք է գտնեն տեքստից: Աշխատանքը կարելի է սկսել փոքր պարբերություններից՝ աստիճանաբար անցնելով ավելի մեծ հատվածների: Տրամադրված ժամանակը պետք է խիստ սահմանափակ լինի, որպեսզի սովորողները տեքստն աչքի անցկացնեն և ոչ թե ամբողջությամբ կարդան: Այս վարժության միջոցով աշակերտները սովորում են ընդհանրացնել ձեռք բերած գիտելիքներն ու լեզվական փորձը:

Օրինակ՝ 1. Ինչո՞ւ էր գայրացած թզուկը:

2. Ի՞նչ պայման առաջադրեց թզուկը գյուղացուն:

3. Թզուկն ինչպե՞ս կատարեց իր խոստումը:

«Նշումներ անելու» ռազմավարությունը ևս նպաստում է որոնողական ընթերցանության զարգացմանը: Այս աշխատանքն օգնում է աշակերտներին կարդալու ընթացքում ընկալելու, հասկանալու և համակարգելու նոր ստացված տեղեկատվությունը: Այս հմտությունը ձևավորելու համար սկզբնական շրջանում նախապես կազմվում են աղյուսակներ, որոնք ընթերցանության ընթացքում լրացվում են աշակերտների կողմից: Մի այլ դեպքում նախադասությունը բաժանվում է մասերի: Ուսուցիչը ձախ կողմում գրում է անավարտ հիմնական նախադասությունները, աշակերտները աջ մասում լրացնում են վերջիններիս շարունակություններն այնպես, որ վերջում ստացվի համառոտ, ամբողջական տեքստ: Ինչևէ, այս կամ այն

⁸ Ժուկովա Լ. Պ., Միչուրինա Կ.Ա., Ընթերցանություն և ըմբռնում., 1982. էջ 3-42:

ընթերցանության տեսակի իրականացմամբ է պայմանավորված վարժությունների, ռազմավարությունների, ինչպես նաև ստուգման եղանակների ընտրությունը: Ընդ որում պետք է հաշվի առնել, որ ընթերցանության տեսակները տարբերվում են ըստ գործունեության արդյունքի, այսինքն՝ ըստ տեքստի բովանդակության ընկալման աստիճանի, տեղեկատվության ըմբռնման և հիմնական իմաստի ընկալման աստիճանը հնարավոր է սահմանել՝ համակցելով այն տեքստում պարունակվող ամբողջական տեղեկատվությանը⁹: Թռուցիկ ընթերցանությունը տարբերվում է փնտրողականից գործունեության արդյունքով:

Այսպիսով՝ ընթերցանության տեսակները մեծ դեր են խաղում բանավոր խոսքի զարգացման գործում և արդյունավետ կերպով նպաստում են սովորողների մոտ համապատասխան ունակությունների և որակների ձևավորմանը: Ուսումնասիրելով ընթերցանության տեսակները՝ նշենք, որ բոլորն էլ օգտագործման ճիշտ ձևի մեջ կատարյալ են: Յուրաքանչյուր տեսակ իր հերթին զարգացնում է երեխայի բանավոր խոսքը, նպաստում՝ իմացական ոլորտի զարգացմանը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. «Կրտսեր դպրոցական տարիքը երեխայի կյանքի այն ժամանակահատվածն է, վեցից տասը տարեկան, երբ նա սովորում է տարրական դպրոցում»: «Այս ժամանակահատվածում ուսուցումը հիմնական գործունեությունն է, որի ընթացքում ձևավորվում է անձը»: Տարրական դասարաններում երեխաները

⁹ Պապոյան Ա. Ա., Ընթերցանության տարբեր տեսակների ուսուցման նպատակները և խնդիրները, 2019թ.

սկսում են սովորել գիտությունների սկիզբը: Այս փուլում հիմնականում զարգանում է հոգեկանի մտավոր և ճանաչողական ոլորտը: Այս փուլում շատ մտավոր նոր կազմավորումներ են հայտնվում, հները բարելավվում և զարգանում են:

2. Դպրոցում կրթությունը երեխաների համար բավականին նոր և, հետևաբար, հետաքրքիր գործունեություն է, մինչդեռ նրանք նույնպես բախվում են մի շարք դժվարությունների: Ի սկզբանե, իհարկե, դպրոցականները չգիտեն, թե ինչպես ինքնուրույն ձևակերպել կրթական առաջադրանքներ և կատարել գործողություններ դրանց լուծման համար: Դասավանդողն առայժմ օգնում է նրանց դրանում, բայց աստիճանաբար նրանք իրենք են ձեռք բերում համապատասխան հմտություններ (այս գործընթացում են, որ նրանք ձևավորում են սովորելու ինքնուրույն իրականացվող կրթական գործունեություն:
3. Սովորողներին, տարբեր նպատակներով բազմաբնույթ նյութեր կարդալու և ընկալելու հնարավորություն տալով, մենք նպաստում ենք սովորողների աստիճանաբար ճկուն և ինքնուրույն դառնալուն:
4. Ընթերցանության բոլոր փուլերում, աշակերտները պետք է ունենան հստակ նպատակ՝ ելնելով գործողության իմաստից, նրա անձնական կողմնորոշումից, որը և թույլ է տալիս պատասխանելու «Ինչու սովորել» հարցին:
5. Տարրական դասարաններում առավել նախընտրելի է հանձնարարել աշակերտներին ընթերցել հեքիաթներ, առակներ, բանաստեղծություններ, անվանի մարդկանց մասին և նրանց մասին ասույթներ, պատմվածքներ, հայրենիքի նշանավոր մարդկանց մասին տեղեկություններ, լեգենդներ, ավանդազրույցներ և այլ փոքր ծավալի ստեղծագործություններ¹⁰:
6. Կարդալու որակական հատկանիշներն են՝
 - ճիշտ կամ անսխալ կարդալ,
 - վարժ կամ սահուն կարդալ,
 - հասկանալով կամ գիտակցելով կարդալ,
 - արտահայտիչ կամ գեղարվեստորեն կարդալ,
 - արագ կարդալ¹¹:
7. Ընթերցանության **դրական այդեցությունը** երեխաների վրա.

- Ընթերցանությունը նպաստում է երեխայի **խոսքի զարգացմանը և բառապաշարի ընդլայնմանը**: Ընթերցանությունը պետք է լինի զգացմունքով, ընդմիջումներով, հաճախ իմաստը բացատրելով և հասկանալով: Էմոցիոնալ և պատկերավոր ընթերցանությունը կօգնի երեխային ապագայում ճիշտ կարդալ ուշադրություն դարձնելով **առոգանությանը**:
- Գրքի ընթերցանությունը հարստացնում է երեխայի լեզուն շատ առավել բարդ և բազմազան բառերով, քան այն բառերը, որոնք մենք օգտագործում ենք առօրյա կյանքում:
- Ընթերցանությունը հիանալի կերպով զարգացնում է **հիշողությունը**: Երեխաները հաճախ խնդրում են նույն հեքիաթը մի քանի անգամ կարդալ

¹⁰ Ավանջյան Ս. Լ., «Ինքնուրույն ընթերցանության կազմակերպման մեթոդները», 2020թ.

¹¹ <file:///C:/Users/vava/Downloads/Petrosyan-Anna-Haskanalov-kardalu-karoghutyun.pdf>

իրենց համար, կրկնությունը օգնում է երեխային ավելի լավ հասկանալ և յուրացնել տեքստը, ինչպես նաև հիշել այն:

- Հիշողությունն արտակարգ մարզում են հատկապես բանաստեղծությունները, որոնք հեշտ են հիշվում իրենց ռիթմի շնորհիվ, ինչի հանդեպ փոքր երեխաները չափազանց ընկալունակ են:
- Ի տարբերություն մուլտֆիլմերի, որոնք տալիս են պատրաստի, բոլորի համար միանման կերպարներ, մանկական գրքերը զարգացնում են երեխայի **երևայակությունը** և **պատկերավոր մտածողությունը**՝ դրդելով նրան **ինքնուրույն** և ամենայն մանրամասնությամբ պատկերացնել այն, ինչի մասին խոսվում է ստեղծագործության մեջ: Ընդ որում, երեխայի երևակության ստեղծած պատկերները երբեք նման չեն լինի ուրիշի երևակայության արգասիքներին:
- Ընթերցանությունը երեխաներին նաև **բարոյական դաստիարակություն** է տալիս: Գրքային սյուժեների շնորհիվ փոքրիկը ծանոթանում է բարի և չար հասկացություններին, պատկերացում է կազմում կյանքի արժեքների և սկզբունքների մասին:
- Գիրքը կարելի է օգտագործել նաև երեխայի հոգեբանական խնդիրները լուծելու համար: Նույնիսկ գոյություն ունի հոգեբանական աջակցության այդպիսի միջոց՝ հեքիաթաթերապիա:

8. Համատեղ ընթերցանությունը կարևոր է քննելուց առաջ, որը կօգնի երեխային ակտիվ զբաղմունքներից մտովի տեղափոխվել ավելի հանգիստ միջավայր, լիցքաթափվել և ավելի արագ ու հանգիստ քնել: Համատեղ ընթերցանության ընթացքում առաջացող սիրո և հուզական պաշտպանվածության մթնոլորտը երեխայի մոտ սկսում է ասոցացվել ընթերցանության հետ, հետագայում սկսում է նաև ինքնուրույն ընթերցել: Այդ կերպ գիրք կարդալով երեխայի համար մենք նրա մոտ սեր ենք արթնացնում ընթերցանության նկատմամբ ողջ կյանքի համար:

9. Նշենք որ ընթերցանության զարգացման համար մեծ կարևորություն ունեն լեզվական նվազագույն միավորներից սկսած, մինչև ամենաբարդ միավորները.

- Հնչյունի հստակ արտասանություն և ընկալում,
- Վանկի հստակ արտասանություն և ընկալում,
- Բառի հստակ արտասանություն և ընկալում,
- Միտք կազմելու և արտահայտելու հստակ ունակություններ,
- Ընթերցածը ընկալելու և վերարտադրելու ունակություններ:

Ներկայացված մեթոդները մեծ չափով օգնում են, նվազագույն միավորներից սկսած, երեխայի ընթերցանության զարգացման և ընկալելու ունակությունների բարելավմանը: Մշտական վարժությունների կատարումը կրերի երեխայի ընթերցանության կարողությունների և կարդալու արագության զգալի բարձրացման: Այնուամենայնիվ, պետք է հիշենք, որ լավ ընթերցանության համար անհրաժեշտ է ամենօրյա աշխատանք և՛ երեխայի, և ուսուցչի: Ուշադրություն պետք է դարձնենք նաև ընթերցանության այնպիսի բնութագրերի մշակմանը, ինչպիսիք են առոգանությունն ու արտահայտչականությունը:

Կարելի է առանձնացնել ընթերցանության մի քանի տեսակներ՝ **թռուցիկ, ընդհանուր բովանդակությանը ծանոթանալու և մանրակրկիտ**: Ընթերցանության տեսակները մեծ դեր են խաղում բանավոր խոսքի զարգացման գործում և արդյունավետ կերպով նպաստում են սովորողների մոտ համապատասխան ունակությունների և որակների ձևավորմանը: Ուսումնասիրելով ընթերցանության տեսակները՝ նշենք, որ բոլորն էլ օգտագործման ճիշտ ձևի մեջ կատարյալ են: Յուրաքանչյուր տեսակ իր հերթին զարգացնում է երեխայի բանավոր խոսքը, նպաստում՝ իմացական ոլորտի զարգացմանը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Ալվանջյան Ս. Լ., «Ինքնուրույն ընթերցանության կազմակերպման մեթոդները», 2020թ.
2. Ժուկովա Լ. Պ., Միչուրինա Կ.Ա., Ընթերցանություն և ըմբռնում., 1982. էջ 3-42:

3. Պապոյան Ա. Ա., Ընթերցանության տարբեր տեսակների ուսուցման նպատակները և խնդիրները, 2019թ.
4. <https://monster-evo.ru/hy/bystro/usovershenstvovanie-navykov-chteniya-v-nachalnoi-shkole-metody-i-priemy/>
5. https://www.academia.edu/40146332/%D4%B4%D5%AB%D5%BA%D5%AC%D5%B8%D5%B4%D5%A1%D5%B5%D5%AB%D5%B6_%D5%A1%D5%B7%D5%AD%D5%A1%D5%BF%D5%A1%D5%B6%D6%84_2
6. <file:///C:/Users/vava/Downloads/Petrosyan-Anna-Haskanalov-kardalu-karoghutyun.pdf>
7. <file:///C:/Users/vava/Downloads/xachatryanhasmik.pdf>

Բովանդակություն

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	2
ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ`	2
ԳԼՈՒԽ 1.....	3
ԸՆԹԵՐՅԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ԵՐԵԽԱՅԻ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏԻ ԵՎ ԲԱՆԱՎՈՐ ԽՈՍՔԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑ	4
1.2 Ընթերցանության ուսուցման մեթոդիկան տարրական դպրոցում.....	8
ԲԱՌԱԽԱՂ.....	12
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	18
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....	21